

Het ledenboek van de Rederijderskamer van Sint-Petrus (de Thaboristen) te Geraardsbergen (1634 – 1845)

Deel 3: Het Naemboeck van de Thaboristen volledig ontsloten

Christ VAN CAUWENBERGE

De Rederijderskamer van Sint-Petrus (de Thaboristen) te Geraardsbergen is één van de vele kamers die tussen de jaren 1400 en 1650 in de Zuidelijke Nederlanden werden opgericht ⁽¹⁾. De kamer werd op 18 december 1476 door de stadsmagistraat officieel erkend. Voor de activiteiten van de kamer in de 15e, 16e en de eerste helft van de 17e eeuw is men, bij gebrek aan interne beschikbare bronnen, bijna volledig aangewezen op de stadsrekeningen. De optredens van de gilde werden immers gul vergoed door de stadsmagistraat, waarbij ook vaak bijkomende informatie werd verstrekt over de vertoonde opvoeringen (zie deel 2: *Kroniek van de Thaboristen door de eeuwen heen*).

Vanaf de 2^e helft van de 17^e eeuw tot ver na de Franse revolutie zijn er, naast de stadsrekeningen, wel nog andere (weliswaar schaarse) interne bronnen beschikbaar die de activiteiten van de Geraardsbergse kamer moeten stofferen. Voor de 18e eeuw en later is in het archief van de kamer o.a. een aantal *resolutieboeken* terug te vinden, dat naast (verandering van) statuten en reglementen ook verslagen brengt van algemene vergaderingen.

Bovendien bewaart de Rederijderskamer in eigen archief een ledenregister uit het ancien régime waarin alle namen van de gildebroeders werden opgetekend met vermelding van de datum van toetreding en tal van andere bijzonderheden. De oudste vermeldingen in dit *Naemboeck* gaan terug tot 1634 en er worden nog namen genoteerd tot in 1845. Deze bron werd door eerdere onderzoekers steeds met enige schroom benaderd omwille van de moeilijke toegankelijkheid ervan. Deze bijdrage heeft dan ook tot doel om deze schat aan informatie over een deel

van de Geraardsbergse bevolking (meer dan 1.500 personen) volledig te ontsluiten, zowel voor het brede lezerspubliek als voor de geïnteresseerde vorser.

De Thaboristen en het feest van de Transfiguratie

De Geraardsbergse Rederijderskamer van St-Petrus, officieel ingesteld op 18 december 1476, noemde zichzelf de *Thaboristen* of de *gulde van Thabor*, naar de *Transfiguratie* of gedaanteverandering van Christus op de berg Thabor, die volgens de Bijbel plaats had in aanwezigheid van de apostel Petrus, vergezeld door Johannes en Jacobus (Mt 17: 1-8, Mc 9: 2-8 en Lc 9: 28-36). Als patroonheilige kozen zij voor de H. Petrus, de bevoorrechte getuige van het gebeuren. Volgens de statuten uit 1476 lieten zij op de feestdag van de Transfiguratie (6 augustus) een hoogmis in de kapel (=kerk) vieren en een gelezen mis op het Sint-Pietersaltaar en zij hielden missen op alle Sint-Pietersdagen (naamdag op 22 februari, 29 juni en 30 november) ⁽²⁾.

Hun kenspreuk was *Spiritus, ubi vult, spirat* (de Geest waait waar hij wil). Op latere afbeeldingen, zoals op het oudst bewaarde vaandel van de kamer is de H. Geest aanwezig onder de vorm van een duif.

De *Transfiguratie Hulst* (1483, Hulst) was de enige andere Rederijderskamer in de Zuidelijke Nederlanden in deze periode, die hetzelfde thema gebruikte in haar benaming ⁽³⁾.

De *gedaanteverandering van Christus op de berg Thabor* ⁽⁴⁾, geschilderd in opdracht van de Thaboristen in 1548 ⁽⁵⁾ door een anonieme meester, om te worden opgehangen in de Sint-Petruskapel van de St-Bartholomeuskerk, is thans nog altijd te bezichtigen in de rechterzijbeuk van de kerk. Tot de andere kunstschaten van de St-Bartholomeuskerk, in opdracht van de kamer gemaakt, behoort ook nog een zilveren reliekschrijn van St-Petrus uit 1738. De relikwie van de H. apostel Petrus, verkregen in Rome via de paters karmelieten, werd op 21 september 1738 met grote feestelijkheden ingehaald in Geraardsbergen.

⁽¹⁾ Voor de volledige lijst van de 227 kamers opgericht tussen 1400 en 1650 in de Zuidelijke Nederlanden, zie A. L. VAN BRUAENE, *Om beters wille. Rederijderskamers en de stedelijke cultuur in de Zuidelijke Nederlanden (1400-1650)*, Amsterdam, 2008.

⁽²⁾ A. L. VAN BRUAENE, *Om beters wille...*, p. 204.

⁽³⁾ A. L. VAN BRUAENE, *Om beters wille...*, p. 41.

⁽⁴⁾ Zie: *Gerardimontium* nr. 238, p. 17.

⁽⁵⁾ G. IMBO, *De rederijders en Pieter Den Brant alias Den Drayer, een Geraardsbergse rederijker*, in *De Heemschutter*, 1994, nr. 128, p. 14.

Het Boeck vande Naemen van de Thaboristen

Het oudst bewaarde ledenregister van een Rederijkerskamer in de Zuidelijke Nederlanden is dat van *Mariën Theeren* (stichtingsdatum 14/08/1478) te Gent. Het wordt bewaard in het archief van de Gentse Sint-Jacobskerk, waar de kamer een kapel had. Dit register werd opgestart in 1484 en loopt door tot in de 18^e eeuw ⁽⁶⁾.

Dat de Geraardsbergse Thaboristen ook een ledenboek van vroegere datum hebben gehad (jammer genoeg niet meer bewaard) staat vast, want in het *Boeck vande Naemen* uit 1686 is uitdrukkelijk vermeld dat het *opden A.B.C. gemaect ende vernieuwt is ten jaere sestienhondert ses en tachtig*. Mogelijk was het oude ledenboek van rond de stichtingsdatum volgeschreven (na 200 jaar) en moest het daarom vernieuwd worden. Uit die oude ledenlijst werden wel alle namen overgenomen van de niet overleden (actieve of niet meer actieve) gildebroeders tussen 1643 en 1686. Het gaat in totaal om 217 leden, toegetreden tussen 1634 en augustus 1686 (zie het register van *incommen*).

In een afzonderlijke bijdrage zoekt Jacques De Ro een antwoord op de vraag welke maatschappelijke groepen deel uitmaakten van de kamer in de periode tussen 1650 en 1850 en belicht hij enkele markante Geraardsbergse figuren die hij heeft teruggevonden in het ledenboek.

Het *Naemboeck* van de Thaboristen is niet het enige ledenregister dat van Geraardsbergse gilden uit het ancien régime bewaard is gebleven. Ook het ledenboek van de schuttersgilde van Sint-Joris is volgens hetzelfde concept opgebouwd. Het *Boeck der incomelingen van het Gilde van Edelen heere Sinte Joris binnen de keijserlijke Stadt Gheeraertsberghe gemaect ten jaere 1551* bevat over een periode van

250 jaar vanaf 1551 tot aan de Franse revolutie een ledenbestand van meer dan 1.800 Geraardsbergenaars en berust thans in het rijksarchief te Gent ⁽⁷⁾.

De alfabetische inschrijving volgens de beginletter van de voor-naam

Volgens het algemeen gebruik in het ancien régime werden de nieuwe leden of *incommelingen* in het ledenboek ingeschreven in een alfabetisch klassement volgens de beginletter van de voor-naam. De doopnaam die destijds door de pastoor werd ingeschreven in het doopregister werd immers belangrijker geacht dan de familienaam.

Bij de start van het *Naemboeck* werd het geheel zo ingedeeld dat voor iedere letter van het alfabet een bepaald aantal blanco folio's (recto-verso) werd voorzien voor de aantekening van de nieuwe gildebroeders volgens de beginletter van de voor-naam. Wanneer al de folio's van een bepaalde letter met een veel voorkomende populaire voor-naam na verloop van tijd waren volgeschreven, werd er verwezen naar een andere blanco folio in het boek voor het vervolg van deze letter. Het resultaat na meer dan tweehonderd jaar was de ultieme chaos met een onontwarbaar kluwen van namen, feiten en data die niet meer in hun context konden geplaatst worden.

De hernummering van de oorspronkelijke folio's en de bijwerking in de digitale bron

In de oorspronkelijke nummering van de folio's (recto-verso) werden soms hiaten vastgesteld. Niet zelden was de nummering niet meer te lezen of niet vermeld. Hier en daar zaten er ook nog ongenummerde blanco's tussen. Het was dan ook niet realistisch om de oorspronkelijke

gebrekkige paginering te behouden. Daarom werd van de 242 beschreven pagina's van het *Naemboeck* in numerieke volgorde een digitale foto gemaakt. Deze digitale afdraken werden onderaan op iedere pagina voorzien van een nieuwe witte doorlopende nummering van 1 tot 242.

Vervolgens werden al deze digitale pagina's herschikt volgens de letters van het alfabet en bovenaan van een eigen witte *alfanumerieke* nummering voorzien (bijv. van A/01 tot A/30; van B/01 tot B/07; van J/01 tot J/67 enz. ...). Ten slotte kreeg iedere gildebroeder een eigen nummer binnen elke alfanumerieke pagina. Bijvoorbeeld al de informatie over Joannes VAN LUL, toegetreden op 29/07/1757, is digitaal terug te vinden onder J/35/08 met als paginanummer 134. Op die manier zijn al de in het *Naemboeck* ingeschreven leden perfect identificeerbaar, zowel in de bijgewerkte digitale bron als in de bronnenuitgave zelf.

De bronnenuitgave van het Naemboeck

De bronnenuitgave volgt de alfanumerieke benadering zoals in het *Naemboeck*, en vermeldt voor iedere bladzijde bovenaan zowel de alfanumerieke als de nieuwe numerieke pagina (voorbeeld: J/35-134; d.w.z. de alfanumerieke pagina J/35 komt overeen met en is terug te vinden onder de numerieke pagina 134).

Voor ieder ingeschreven lid worden 6 vaste rubrieken voorzien.

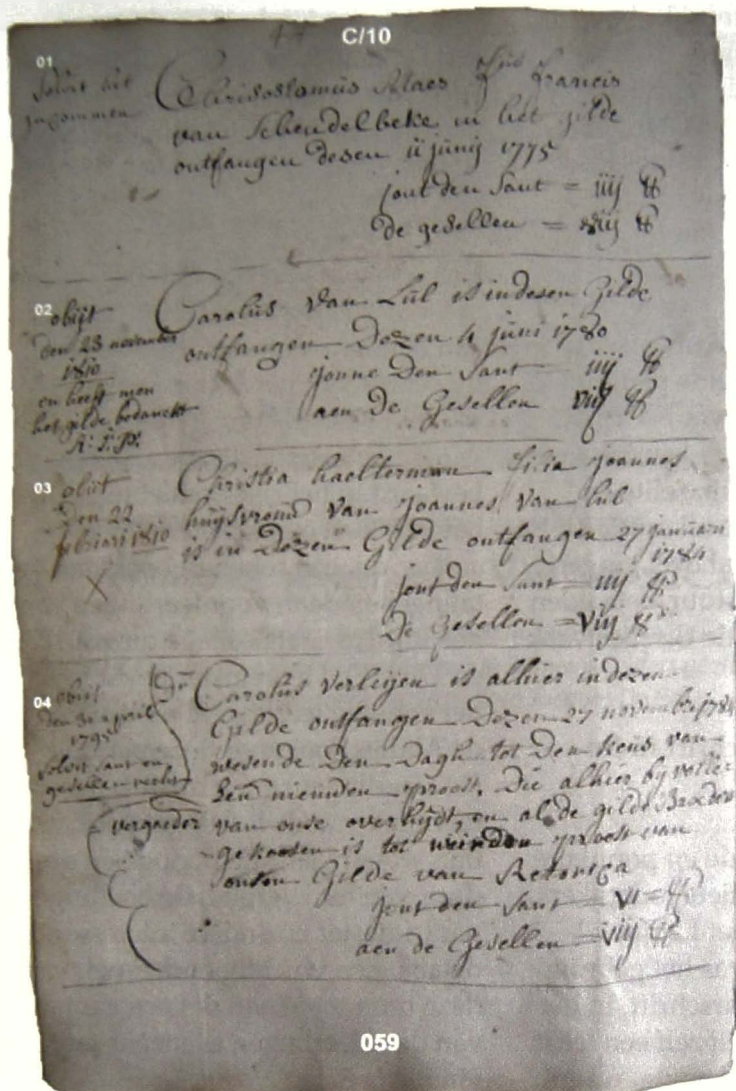
Op de eerste lijn:

1. De *alfanumerieke referte* die naar de digitale bron verwijst
2. De *voornaam*
3. De *familienaam*
4. De *verwantschap* (zoon van, dochter van, vrouw van enz. ...)
5. De datum van *incommen*

Op de tweede lijn:

⁽⁶⁾ A. L. VAN BRUAENE, *Om beters wille...*, p. 149.

⁽⁷⁾ RAG, Oud Gemeentelijk Archief Geraardsbergen, nr. 899: de bronnenpublicatie van dit ledenboek is thans in

De alfanumerieke pagina C/10-059 van de bijgewerkte digitale bron. (foto Jacques De Ro)

C/10 - 059				
C/10/01	Christoslamus Slaes	Maes	zn. v. Francis	11/06/1775
Geboortig van Schiedamschen dijk				
C/10/02	Carolus	Van Lul		04/06/1780
Overleden op 22/11/1810				
C/10/03	Christia	haeltterman	d. v. Joannes vr. v. Joannes Van Lul	27/01/1784
Overleden op 22/02/1810				
C/10/04	Carolus	Verlijen		27/11/1784
Verloren tot nieuwe proost op 27/11/1784 - Overleden op 30/04/1795				
C/11 - 060				
C/11/01	Carolina	De Meter	d. v. Ludovicus	23/09/1788
C/11/02	Catharina	Tondeur	d. v. Henricus	23/09/1788
C/11/03	Carolina	Tondeur	d. v. Henricus	23/09/1788
C/11/04	Catharina	Delaer	d. v. Joannes	23/09/1788
C/11/05	Catharina	Demot	d. v. Justus	27/09/1788
C/12 - 061				
C/12/01	Charles	Schandeveijl		18/02/1816
C/12/02	Charles	Van belleghem		09/12/1821
C/12/03	Cornelus	Blancquaert		20/01/1822
D/01 - 062				
D/01/01	Daniel	Vanden Herrewege	zn. v. Lieven	22/07/1662
Overleden op 22/11/1699				
D/01/02	David	Plahier	zn. v. Louis	30/11/1661
D/01/03	Denijs	Vanden Herrewege	zn. v. Joos	01/03/1672

De alfanumerieke pagina's C/10-059, C/11-060, C/12-061 en D/01-062 in de bronnenuitgave.

6. In voorkomend geval wordt een 2^e lijn gebruikt voor al de andere bijkomende informatie zoals de overlijdensdatum, handtekening, beroep, jaarschrift in Romeinse cijfers, functie in de kamer enz. ...

Bij sommige toetredingen, vooral bij deze die werden overgeschreven uit het vorige ledenregister, staat er geen vermelding van de datum van toetreding. Voor deze leden werd een inschatting gemaakt van het jaartal van toetreding door vergelijking met een vorige en een volgende inschrijving die wel een datum van toetreding vermelden. Deze jaartallen worden voorafgegaan door de vermelding *circa*. Op die manier was het mogelijk om alle leden te sorteren volgens hun datum of jaartal van *incommen*, hen te situeren in hun tijds kader en de evolutie van het ledenbestand van de Geraardsbergse Rederijkerskamer

over een periode van meer dan twee eeuwen te bestuderen aan de hand van concreet cijfermateriaal (zie het register van *incommen*).

De bijgeleverde CD met de digitale bron: een onmisbaar instrument

Inmiddels is het duidelijk dat de bronnenuitgave een schat aan gegevens openbaart. Al deze gegevens kunnen ook worden getoetst aan het *Naemboek* zelf door de bijgevoegde CD met de digitale bron van de 242 pagina's. In het originele ledenregister zijn de teksten vaak onduidelijk geworden en in sommige gevallen zelfs volledig vervaagd. De huidige generatie PC's, laptops, notebooks enz. is zo krachtig geworden, dat de teksten van de digitale bijgewerkte bron ongelimiteerd en scherp kunnen worden uitvergroet,

gekopieerd en afgeprint, zodat de gegevens van het *Naemboek* voor iedereen toegankelijk worden en de bronnenuitgave ook getoetst kan worden aan de originele bron. In vele gevallen plaatsten de *incommende* leden hun handtekening in het ledenboek. Voor de genealogen onder het lezerspubliek is het altijd een voltreffer om de handtekening van een voorouder te ontdekken.

Jont den Sant ... ende de Gesellen ...

Bij de toetreding tot de Rederijkerskamer (of tot één van de andere stadsgilden) betaalden de *incommelingen* een geldelijke bijdrage die uiteenviel in twee delen.

Jont (van jonnen) is verouderd taalgebruik en staat voor gunnen of schenken. Het woord *Sant* is een samentrekking van het Latijnse woord

Sanctus (Heilige) en leeft in ons huidig taalgebruik nog voort in het spreekwoord *niemand is Sant in eigen land* ⁽⁸⁾. De bijdrage aan *den Sant* werd gebruikt voor het onderhoud en het verfraaien van de kapel en het altaar van de patroonheilige Sint-Petrus in de Sint-Bartholomeuskerk of voor de aankoop van een nieuw vaandel.

Jont de Gesellen was de bijdrage bestemd voor een traktatie van de andere rederijkers en die bedroeg doorgaans het dubbele van het *Santsgeld*. Vaak werd het *Gesellenrecht* betaald in natura zoals bier, wijn, varkenshosp, tabak en stenen pijpen enz ... De rederijkers in het ancien régime hadden nu één maal de reputatie van stevige drinkers, waarbij het verwelkomen van een nieuw lid vaak gepaard ging met een drinkgelag op kosten van de *incommeling* ⁽⁹⁾. Soms bevatte het *Santsrecht* ook nog een doodschuld. De *incommende* gildebroeder beloofde bijv. bij zijn overlijden een stoep jenever of brandewijn te betalen aan de aanwezige gildebreeders bij zijn uitvaartmis.

De terminologie *Jont den Sant ... ende de Gesellen ...* werd doorheen gans het ancien régime tot aan de Franse revolutie gebruikt om het bedrag van het lidmaatschap aan te duiden.

De verschillende muntstelsels in het *Naemboeck*

In het *Naemboeck* van de Thaboristen (alsook in de oude stadsrekeningen van Geraardsbergen) was de gangbare munt gedurende lange tijd het pond parisis (Parijse pond): 1 pond parisis (afgekort 1 Lb. par.) = 20 schellingen parisis (afgekort 20 s. par.) = 240 penningen (denarii) parisis (afgekort 240 d. par.).

Pas laat in de 18^e eeuw werd, onder

invloed van het Oostenrijks bestuur in Brussel, de betaling in (Brabantse) gulden ook aanvaard: 1 gulden of florijn (afgekort 1 fl.) = 20 stuivers (afgekort 20 st.). In het *Naemboeck* zijn de twee muntstelsels naast mekaar blijven voortbestaan tot aan de Franse revolutie.

De bijdrage voor het lidmaatschap in de 18^e eeuw schommelde gemiddeld tussen 2 en 6 Lb. par. voor *den Sant* en veelal een veelvoud daarvan voor de *Gesellen*. De stedelijke elite en de leden van adelijke afkomst, die na het *incommen* veelal deel gingen uitmaken van het bestuur, betaalden meer en trakteerden de *Gesellen* vaak in natura.

Het verborgen jaarschrift in Romeinse cijfers

Een veel voorkomende en populaire bezigheid bij de erudiete rederijkers, die hun kennis van het Latijn wilden demonstreren, was het gebruik van het verborgen jaarschrift. In het *Naemboeck* schreven zij zelf een tekst, vaak met hun handtekening, waarin het jaartal van toetreding verborgen zat in Romeinse cijfers. Door de optelling van de hoofdletters in de tekst M (1000), D (500), C (100), L (50), X (10), V en U (5) en I en J (1) kon dit jaartal, na enig speurwerk, achterhaald worden.

Een goed voorbeeld van het gebruik van een jaarschrift is terug te vinden bij het *incommen* op 5 juni 1775 van *Christianus Diu (van Blaesvelde van Fransbeke)* ⁽¹⁰⁾. Bij zijn toetreding wordt hij onmiddellijk verkozen tot Konestabel (Coninckstabel), hier in de betekenis van erevoorzitter en sponsor van de geplande feestelijkheden in 1776 bij de viering van het driehonderdjarig bestaan van de Thaboristen. Hij zorgt o.a. voor de vertaling uit het Frans van het treur-

spel *Zelmire* dat de 11 deelnemers aan het geplande rederijkerstornooi verplicht moeten opvoeren ⁽¹¹⁾. Volgens het *Naemboeck* overlijdt hij op 30 november 1776, juist na het einde van de feesten.

De nabijheid van het Latijns College in Geraardsbergen is niet vreemd aan het demonstratief pronken met de kennis van het Latijn van de geschoolde rederijkers. In het archief van de Sint-Adriaansabdij, thans bewaard in het rijksarchief te Gent, bevindt zich een register van *Inquilins*, d.i. een rekeningboek met betalingen gedaan voor leerlingen van het Sint-Adriaanscollege tussen 1739 en 1769 ⁽¹²⁾. Het register bevat in feite het volledig leerlingenbestand van de Abdijschool voor deze periode (442 leerlingen) en vermeldt, naast de identiteit van de leerlingen, ook vaak hun woonplaats, de periode en de duur van hun verblijf, de betalingen per trimester en andere interessante details. Een vluchtig onderzoek van deze bron toont aan dat een aantal van deze leerlingen eveneens terug te vinden is in het *Naemboeck*.

Het verborgen jaarschrift was ook buiten het ledenregister erg populair. De relieken van de H. Apostel Petrus worden tot op heden in een zilveren osculatorium bewaard in de Sint-Bartholomeuskerk. Het reliekdoosje heeft twee jaarschriften, één aan de voorzijde en één aan de achterzijde ⁽¹³⁾. De optelling van de uitspringende hoofdletters in Romeinse cijfers geeft telkens het jaartal 1738 aan.

Het gebruik van het Latijn

Het ledenregister bevat ook woorden en uitdrukkingen met een Latijnse achtergrond die van generatie op generatie door de opeenvolgende griffiers werden doorgegeven tot aan de Franse revolutie. Bij vele *incom-*

voorbereiding en zal eveneens worden uitgegeven door *Gerardimontium*.

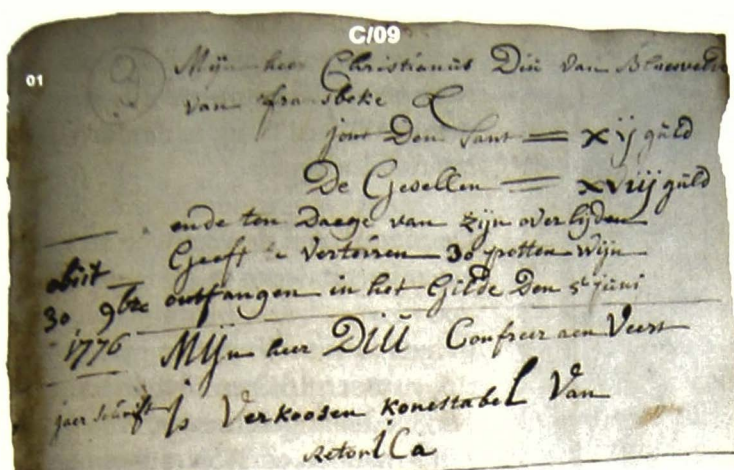
⁽⁸⁾ Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal, 14^e editie.

⁽⁹⁾ G. IMBO, *De rederijkers...*, p. 14.

⁽¹⁰⁾ *Naemboeck*, C/09/01.

⁽¹¹⁾ A. BATSELIER, *Kroniek ...*, p. 105.

⁽¹²⁾ RAG, Archief van de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen, nr. 156.

**MIJNHEER DIU CONFREER AENVEERT
IS VERKOSEN KONESTABEL VAN RETORICA**

1775, 5 juni – Het incommen van Christianus Diu van Blaesvelde van Fransbeke. De optelling van de hoofdletters in Romeinse cijfers geeft het jaartal 1775 aan. Naemboeck C/09/01. (foto Jacques De Ro)

Het zilveren osculatorium met de relikven van de H. Petrus heeft twee jaarschriften, één aan de voorzijde en één aan de achterzijde. De optelling van de uitspringende hoofdletters in Romeinse cijfers geeft telkens het jaartal 1738 aan.

Op de voorzijde: HIER IN IS VAST-GESEGELDT DE WAERE RI LIQUH VAN DEN HEIJLIGEN APOSTEL PETRUS

Op de achterzijde: Die Voor eeUWig Is VerLeent aen tglLDe Van rethorlCa geselJDt thaborlsten

melingen werd het familieverband aangeduid in het Latijn.

Voorbeeld:

J/13/02 Jacobus Coppens, filius (fs)
Jan (zoon van)

J/27/03 Joanne Neerincx, filia (fa)
Andries (dochter van)

J/12/07 Isabella Cange, uxor Flip-
pus Speer (vrouw van)

Naar het einde van de 18^e eeuw toe vinden we daarvoor ook aanduidingen in het Nederlands. Voor de eenvormigheid werd in de bron-nenuitgave overal het Nederlands equivalent gebruikt, zoals *zoon van* (zn. v.), *dochter van* (d. v.), *vrouw van* (vr. v.) enz. ...

In de rand van de inschrijvingen treft men vaak de vermelding *solvit het incommen* aan (het Latijnse *solvere* betekent: vereffenen). Deze uitdruk-

king werd gebruikt om aan te duiden dat het lidgeld betaald was.

Een veel voorkomende randmelding is ook het woord *obiit*, al dan niet gevolgd door een datum. Het Latijnse *obiit* betekent gestorven, overleden.

De afkortingen *7bre*, *8bre* en *9bre* zijn overgenomen uit de oude Romeinse kalender (*septem-bris*, *octo-bris*, *novem-bris*) en verwijzen naar de maanden september, oktober en november.

De beeldhouwer Gabriël (G)rupello als rederijker bij de Thaboristen

Het nieuwe ledenregister werd opge-start in augustus 1686 (¹⁴). De dag zelf is niet ingevuld, maar de feestdag van 15 augustus (Maria-Tenhemel-opneming) met de deelname van de

Thaboristen aan de klassieke proces-sie, ligt voor de hand. Pastoor-deken Antonius Vander meulen werd als eerste lid ingeschreven in het vernieuwde *Naemboeck* (¹⁵). Uit het oude ledenboek werden wel 217 namen overgenomen van leden, die eerder waren toegetreden tussen 1643 en 1686. De chronologische lijst hiervan, volgens het jaartal van toetreding, is terug te vinden in het *register van incommen*.

Mag daaruit worden afgeleid dat deze omvangrijke lijst het volledige ledenbestand was van de kamer medio 1686? Het antwoord is genuan-ceerd. De lijst bevatte zeker ook een aantal oud-leden of niet meer actieve gildebreders. Dit was o. m. het ge-val met de Geraardsbergse beeldhou-
wer Gabriël (G)rupello (¹⁶), die bij het

(¹³) A. BALSLEIER, *Kroniek ...*, p. 105.

(¹⁴) *Naemboeck*, p. 001.

opstarten van het nieuwe *Naemboeck* in 1686 al meer dan al meer dan tien jaar in Brussel woonde als hofbeeldhouwer van Karel II.

De levensloop van deze Geraardsbergse kunstenaar, die in het *Naemboeck*, net als in zijn doopakte wordt aangeduid als Gabriël Rupello, is intussen genoegzaam gekend⁽¹⁷⁾. Daaruit blijkt dat hij slechts gedurende zijn jeugd tot aan zijn 18^e jaar effectief in Geraardsbergen heeft gewoond. De juiste datum van zijn *incommen* is niet aangegeven in het *Naemboeck*, maar mogelijk was hij eerst betrokken bij de jeugdwerking van de kamer⁽¹⁸⁾ en was hij later ook actief als gildebroeder tussen 1660 en 1663 toen hij werkte aan het beeld van Sint-Bartholomeus.

Het bestuur van de kamer

Aan het hoofd van de kamer stond de *Prince*, die veelal tot de stadselite behoorde. Doorgaans was het ook een invloedrijk en kapitaalkrchtig man die beschermer en sponsor was van de kamer⁽¹⁹⁾.

Bij het bestuur werd hij bijgestaan door één of meer Dekens. De Thaboristen hadden een gradatie in die functie: Opperdeken, Deken en Onderdeken. Bepaalde bestuursfuncties waren geïnspireerd door de burgerlijke, rechterlijke en militaire gezagsstructuren van de stad en de regio (Griffier, Bailliu, Adjutant, Capitijn). De vrouw van de Prince had geen bestuursfunctie (geen enkele vrouw bezat die), maar werd wel aangesproken als Princesse en als zodanig ook vermeld in het *Naemboeck*⁽²⁰⁾.

In sommige gevallen werd er een

Grupello gegraveerd door R. Collin te Brussel in 1683 uit Sandrarts Akademie.

Coninckstabel (ook gespeld Coninck, Konestabel) aangesteld, die veeleer als erevoorzitter en sponsor van bepaalde feestelijkheden werd aangehouden⁽²¹⁾.

De meest volledige lijst van de Thaboristen met hun (bestuurs)functies is terug te vinden bij André Batselier⁽²²⁾, die daarbij gebruik maakte van de gegevens uit het *Naemboeck*, het *Resolutieboek 1757* en de stadsrekeningen.

Deze lijst vermeldt o.a. als functies: *Coninckstabel*, *Prince*, *Princesse*, *Prince der kinderen*, *Prince van den Hof*, *Opperdeken*, *Deken*, *Onderdeken*, *Man*, *Factor* (dichter, toneelschrijver, regisseur), *Griffier* (secretaris), *Bailliu* (tuchtmeester), *Adjutant*, *Capitijn*, *Alpherus* (vaandeldrager), *Suppost* (deurwachter), *Capellemeester* (behoeder van de kapel en het altaar van Sint-Petrus), *Cleermeester* (kleermeester, speelman, dansmeester), *Cnape* (bode), *Directeur*, *Proost* (priester als geestelijk begeleider).

De bestuursfuncties die bij de rederijkers werden vermeld in het *Naemboeck* zijn gegroepeerd en gepersonaliseerd terug te vinden in het *trefwoordenregister*.

De mannen en de vrouwen in het Naemboeck

In het *Naemboeck* werden in de periode tussen 1643 en 1845 in totaal 1.558 leden ingeschreven, waarvan 1.213 mannen en 345 vrouwen (ongeveer één op vijf *incommelingen* was een vrouw). Vaak waren deze vrouwen dochter of echtgenote van een actieve Thaborist.

Ter vergelijking: het ledenregister van de Rederijkerskamer *de Catharinisten* uit Aalst werd opgestart in 1593, herneemt de *incommelingen* uit een vorig ledenboek vanaf 1509 en loopt tot het einde van het ancien régime. In dit register werden 2.725 leden opgetekend, waarvan 2.460 mannen en 265 vrouwen (ongeveer één op tien *incommelingen* was een vrouw)⁽²³⁾.

De spelling van de namen en de voornamen

In het ancien régime bestonden nog geen strikte grammatica- en spellingsregels, zodat de diverse griffiers over een periode van tweehonderd jaar de gegevens neerschreven, elk volgens hun eigen aanvoelen en eruditie. De familienamen in het *Naemboeck* worden op de meest diverse wijzen gespeld, zelfs al gaat het om personen met dezelfde familieband. Er werd ook veelvuldig gebruik gemaakt van afkortingen. Een liggend streepje boven de *van* moet in feite

⁽¹⁵⁾ *Naemboeck*, A/01/01.

⁽¹⁶⁾ *Naemboeck*, G/01/06.

⁽¹⁷⁾ Y. VAN DER HAEGEN, *In de voetsporen van Grupello (Geraardsbergen 1644-1730)*, in: *Gerardimontium*, jg. 2006, nr. 209, p. 29-32; G. VANDENBERGHE, *Gabriël Grupello*, Geraardsbergen, 1958.

⁽¹⁸⁾ Bij de Thaboristen was er een *Prince der kinderen* (*Naemboeck*, p. 001).

⁽¹⁹⁾ G. IMBO, *De rederijkers ...*, in *De Heemschutter*, 1994, nr. 125, p. 17.

⁽²⁰⁾ *Naemboeck*, E/01/01; E/01/06; H/02/02; A/23/02.

⁽²¹⁾ *Naemboeck*, C/09/01; *Coninckstabel* of *Konestabel* komt mogelijk van het Franse *connétable* = grootofficier, opperbevelhebber.

⁽²²⁾ A. BATSELIER, *Kroniek ...*, p. 133-146.

⁽²³⁾ W. VERNAEVE, *Dat boeck vande Guldebroeders ende Gulde susters van dat Broerscap van der Heiliger Maghet Kathelijne van Aelst*, in *Het Land van Aalst*, jg. 39, 1987, nrs. 4 en 5, p. 155.

gelezen worden als *vanden*, waarbij zich dan weer de vraag stelt of het gaat om *vanden* of *van den* (met of zonder hoofdletter).

In de bronnenpublicatie werd getracht de spelling van het *Naemboeck* zoveel mogelijk te respecteren. Voor de eenvormigheid werd er wel voor gekozen om zowel de voornamen als de familienamen altijd met een hoofdletter te laten beginnen. In geval van twijfel over de juiste spelling kan altijd de digitale bron worden geraadpleegd.

Geraardsbergen en de Thaboristen bij het opstarten van het *Naemboeck* in 1686 (deel 1)

De stad Geraardsbergen is als grensstad van het *Land van Aalst* eeuwen lang tijdens het ancien régime een betwist gebied gebleven, dat voortdurend werd belaagd door Frankrijk in strijd tegen achtereenvolgens de graven van Vlaanderen, de Bourgondische vorsten, de Spaanse Habsburgers en het Oostenrijkse keizerrijk.

De tweede helft van de 17e eeuw was bijzonder rampzalig voor de inwoners van de stad door de onophoudelijke interventies van de Franse koning Lodewijk XIV tegen het Spaans bewind. Tussen 1668 en 1692 wordt de stad voortdurend geplunderd en bezet door de Franse legerbendes. De constante aanwezigheid van Franse of Spaanse troepen is een ware beproeving voor de bevolking. Hongersnood, plunderende en losbandige soldaten en besmettelijke ziekten zorgen ervoor dat Geraardsbergen in 1693 nog amper 2.300 inwoners telt (24).

De inschrijvingen in het *Naemboeck* onder het Frans bewind (deel 2)

Na de Franse revolutie worden onze gewesten onder de voet gelopen door Franse troepen en op 4 oktober 1795 (12 Vendémiaire jaar IV) ingelijfd bij Frankrijk. Politiek wordt dit bekrachtigd met de vrede van Campo Formio op 29 oktober 1797, waardoor de gebieden officieel door Oostenrijk worden afgestaan aan Frankrijk.

In Geraardsbergen worden de gilden van Sint-Joris, Sint-Sebastiaan, Sint-Andreas, Sint-Adriaan en Sint-Pieter afgeschaft (1796), de kloosters van Hunnegem en van de paters karmelieten gesloten en de goederen van het hospitaal verbeurd verklaard. Het abdijcomplex wordt verkocht en door de nieuwe eigenaar grotendeels gesloopt (1798).

Vanaf 1800 wordt de Franse repressie versoepeld en na het Concordaat van Napoleon met Paus Pius VII (1802) keert de rust geleidelijk aan terug. De Rederijkerskamers, de godsdienstige broederschappen en alle andere oude tradities worden in ere hersteld. De revolutionaire namen van de meeste straten en pleinen alsook de republikeinse kalender verdwijnen en in de Sint-Bartholomeuskerk mogen er weer erediensten gehouden worden (25).

De hernieuwde opstarting van de Thaboristen verloopt moeizaam in 1801. In 1808 ontstaat er zelfs een scheuring in de kamer. Een groot deel van de leden, de Motionisten (26), in de volksmond *de Muuëskers* (27), gaat blijkbaar niet akkoord met

de terugkeer naar de traditionele waarden van het ancien régime, scheurt zich af en sticht de nieuwe toneelvereniging *Voor Eer en Kunst*. Daardoor is de werking van de kamer gedurende lange tijd verlamd en er blijven haast geen invloedrijke leden over (28). Bij de bestuursverkiezingen van 1811 wordt Pieter Anthoon Van Kaezele tot Prince verkozen. Hij was in 1774 tot de kamer toegetreden en had bij zijn *incommen* verklaard *niet te counen schrijven* (29).

Ter aanvulling van de uitgedunde gelederen worden onder het Frans bewind in de periode tussen 1811 en 1814 slechts 21 nieuwe leden in het *Naemboeck* geregistreerd. De alfabetische inschrijving volgens de beginletter van de voornaam maakt plaats voor een chronologische inschrijving. Sommige van die leden worden ook nog eens ingeschreven onder de beginletter van de voornaam.

De inschrijvingen onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (deel 3)

De malaise zet zich door tijdens de vereniging met Holland. In de periode tussen 1817 en 1819 worden amper 6 nieuwe leden ingeschreven. Daarna is het wachten tot 1828 vooraleer er zich nog eens 18 leden aanbieden. Zij worden allemaal ingeschreven in een chronologische volgorde en ook hier krijgen sommigen een dubbele inschrijving.

(24) V. FRIS, *Geschiedenis van Geeraardsbergen*, Gent, 1911, p. 205 e.v.; I. MARIËN, *Kroniek van Geraardsbergen, een vogelvlucht door het verleden*, Geraardsbergen, 2007, p. 70 e.v.

(25) I. MARIËN, *Kroniek van Geraardsbergen ...*, p. 87.

(26) M. VAN KERCKHOVEN, *De Gilden van Sint-Joris, Sint-Sebastiaan, Sint-Andries, Sint-Pieter, Sint-Adriaan, Sint-Cecilia te Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1976, p. 81.

(27) Een *Muuësker* is een knoeier, iemand die minderwaardig werk aflevert. Zie: J. COPPENS, *den Dikken van Giesbaargen. Verklarend Woordenboek van het Dialect van Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 2010, p. 251. Mogelijk was dit een scheldnaam vanwege de Thaboristen aan het adres van de leden van *Voor Eer en Kunst*, die deze naam verder als een eretitel koesterden.

(28) A. BATSELIËR, *Kroniek ...*, p. 112..

De inschrijvingen in het *Naemboeck na de Belgische onafhankelijkheid* (deel 4)

Na de Belgische onafhankelijkheid duurt het tot 15 augustus 1833 vooraleer de Thaboristen zich reorganiseren met een mix van oude en nieuwe leden. De resterende blanco pagina's van het *Naemboeck* worden nog gebruikt om nieuwe leden chronologisch in te schrijven tot in 1845. Behalve een voortdurende wijziging van statuten en reglementen en het uitschrijven van boetes wegens afwezigheden, is er in de verslagen van de vergaderingen nergens iets te vinden dat wijst op enige artistieke toneelbedrijvigheid⁽³⁰⁾.

De tekstpagina's van het *Naemboeck*, leesbaar weergegeven (deel 5)

De belangrijkste teksten (statuten, resoluties, bestuursverkiezingen, verslagen van algemene vergaderingen, enz ...) over de Rederijkerskamer van Sint-Petrus in het ancien régime zijn terug te vinden in het *Resolutie Boeck van Sinte Pieters gilde, geseyt thaboristen binnen de Keijserlijke Stadt van geeraertsberghe* (Resolutieboek 1757). Dit verslagboek dateert van 10 mei 1757, maar bevat heel wat kopieën van oudere verslagen.

In het *Naemboeck* zelf komen weinig teksten voor:

De *titelbladzijde* vermeldt de namen van de bestuursleden die het initiatief hebben genomen voor dit nieuwe ledenboek, met vermelding van hun functie binnen de kamer. Deze namen werden voorzien van de alfanumerieke referte van het *Naemboeck*, zodat zij kunnen teruggevonden worden, zowel in de bronnenuitgave als in de digitale bron.

De *Eedt van trouw* uit 1721 werd opgelegd aan alle (effectieve en toekomstige) rederijkers, en was bedoeld als

reactie op de rivaliteit met de Rederijkerskamer van Sint-Adriaan die in 1715 was opgericht in de schoot van de Sint-Adriaansabdij.

In het *Naemboeck* wordt ook uitgebreid verteld op welke manier de Thaboristen in het bezit zijn gekomen van de *reliëken van de H. Apostel Petrus*.

De consultatie van de indexen

De verschillende registers volgen niet het klassieke stramien van de index van trefwoorden, plaatsnamen en persoonsnamen die verwijzen naar een pagina in het boek, maar focussen zich als *bronnenpublicatie* telkens op het vermelden van de *incommelingen* met hun naam, hun voornaam, de alfanumerieke referte van het *Naemboeck* en de datum of het jaartal van *incommen*.

Het *register van incommen* situeert al de toegetreden rederijkers in hun tijds kader volgens jaartal en geeft de evolutie weer van het ledenbestand over een periode van meer dan 200 jaar.

Het *trefwoordenregister* sorteert de *incommelingen* volgens hun beroep (Advocaat, Beenauwer, Borgemeester, Coster, Geestelijke, Hovenier, Kleremaecker, Meyer, Officier, Percumaecker, Schoenlapper, Smet ...), hun functie in de kamer (Adjutant, Alpherus, Bailliu, Captijn, Coninckstabel, Dansmeester, Deken, Griffier, Man, Onderdeken, Opperdeken, Prince, Princesse ...), hun status (Borgemeester, Geestelijke), hun eruditie (Handtekening) enz ...

Het *plaatsnamenregister* groepeerde de *incommelingen* die afkomstig zijn van buiten Geraardsbergen, maar die toch hun bestemming bij de Thaboristen gevonden hebben (Aelst, Antwerpen, Asselt te Vrije, Ayegem, Boelare, Brussel, Defthinge, Den-

dermonde, Everbeke, Gallemaerde, Gendt, Holland, Hove, Ideghem, Lessen, Leuse, Loven, Marcque, Moerbeke, Ninove, Nivelles, Overboelare, Schendelbeke, Sint Baefs, Sint-Lieven-Essche, Steenhuyse, Tollembeke ...).

Het *persoonsnamenregister* rangschikt al de *incommelingen* alfabetisch volgens hun familienaam, gevolgd door hun voornaam. Het samen plaatsen van de familienamen van de leden met hun datum van *incommen* maakt meteen duidelijk of bepaalde families mekaar gedurende generaties lang hebben opgevolgd.

Het ancien régime voor de Thaboristen definitief afgesloten op ... 10 augustus 1845

De laatste rederijker die als *incommeling* wordt ingeschreven in het *Naemboeck* is Jean Schouppe op datum van 10 augustus 1845. Daarna is het ledenregister letterlijk volgeschreven en wordt het ancien régime rijkelijk laat, maar definitief begraven. Nog geen decennium later, op 21 februari 1853, worden de oubollig geworden Thaboristen uit hun winterslaap gewekt door een fusie met de jonge en dynamische *Maatschappij van blijspel, Vreugd en Deugd*.

Dit fusieverhaal, dat het theatergebeuren in Geraardsbergen vanaf 1853 tot aan de vooravond van Wereldoorlog II beheerst, moet gesitueerd worden in het kader van de heropleving van het toneel in Vlaanderen in de 19^e eeuw en zit verweven in het *Resolutieboek 1853*.

Bij het openslaan van dit verslagboek (1853-1940) valt men van de ene verbazing in de andere. Het is prachtig verlicht met 32 ingekleurde aquarellen van de hand van de eerste fusievoorzitter, decoratiemeester, architect en kunstschilder Louis Ceuterick (1830-1864)⁽³¹⁾.

⁽²⁹⁾ *Naemboeck*, p. 001; P/21/05.

⁽³⁰⁾ A. BATSELIER, *Kroniek ...*, p. 131.

⁽³¹⁾ G. IMBO, *Geraardsbergse kunstschilders uit de 19e eeuw. Louis Ceuterick 1830-1864, een (quasi) onbekend kunstschilder die slechts één (bekend) doek schilderde*, in *De Heemschutter*, 2000, nr. 173, p. 32; A. BATSELIER, *Kroniek ...*, p. 132.

Register van *incommen*

<i>alfanum.</i>	1689	<i>incommen</i>
A/04/06	De La Court, Anton Frans	30/07/1689
L/01/10	Vander Linden, Lieven	12/04/1689
L/01/11	Vander Schueren, Lieven	30/04/1689
P/03/04	Sergeant, Philips	09/06/1689
G/02/06	Ricau, Guilliam	12/06/1689
J/06/07	Cromphaut, Jan Baptiste	in 1689
J/06/08	Laureys, Jan, Claus	29/06/1689
J/06/09	De Block, Joos	00/07/1689
L/01/08	Claus, Laurys	30/09/1689
1691		
L/02/01	Meulijser, Lieven	00/04/1691
E/01/08	Catsman, Elisabeth	12/04/1691
A/04/07	Van Ninove, Agnes	12/04/1691
J/07/01	Van Ninove, Joos	12/04/1691
P/03/05	Van Lil, Pieter	12/04/1691
P/03/06	Mouriau, Pieter	12/04/1691
C/02/03	Vande Mijsbrugghe, Christ.	06/06/1691
G/02/08	Tresseigne, Gommarius	29/06/1691
A/04/09	Bemint, Adriaen	circa 1691
A/04/08	Praet, Adriaen	29/06/1691
E/01/09	Ceutrix, Elisabeth	29/06/1691
G/02/09	Vander bemden, Gillis	29/06/1691
J/07/02	Marchand, Jacques	29/06/1691
P/03/07	Steurus, Pieter	29/06/1691
J/06/11	Merckaert, Janne	00/08/1691

Het 'register van *incommen*' situeert de toegetreden leden in hun tijds kader en geeft de evolutie weer van het ledenbestand over een periode van 200 jaar.

Verder brengt het ook nog het verhaal van de Vlaamse toneelschrijver en succesauteur *Hippeliet Van Peene* uit Gent die met zijn echtgenote *Virginie Miry* als professionele gast-actrice 10 jaar lang tot aan zijn dood in 1864 aanwezig was op de Geraardsbergse toneelscène⁽³²⁾.

Bovendien is er ook nog de veelzijdige Geraardsbergse kunstenaar *Theophile L'Haire*, de fotograaf, schilder, tekenaar, beeldhouwer en decorateur die gedurende de 1e helft van de 20e eeuw prominent zijn stempel drukte op de toneelactiviteiten van *Vreugd en Deugd*, met o.a. prachtige decorstukken op de scène en muurschilderingen (op unalut !) in de

oude stadsschouwburg (het Sint-Arjaantheater), in de volksmond *Sent Arjoëñ*⁽³³⁾ genoemd. De meeste van deze kunstwerken zijn bij het slopen van de oude stadsschouwburg op het stort terecht gekomen.

Deze uitzonderlijke bron, die behoort tot het privéarchief van de Koninklijke Rederijkerskamer *Sint-Pieter Vreugd en Deugd*, is beschikbaar voor iedere bereidwillige vorser die zich geroepen voelt om dit verhaal te schrijven.

De bronnenpublicatie van het *Nae-boeck*

Het Ledenboek van de Rederijkerskamer

Persoonsnamenregister

<i>alfanum.</i>	D	<i>incommen</i>
J/04/02	De mulder, Jan	05/07/1677
J/50/01	De Mulder, Joannes	05/06/1775
L/02/05	De mulder, Lieven	25/03/1708
P/25/06	De nauw, Petrus	10/07/1786
A/14/02	De nijs, Adriaene	05/05/1737
A/10/01	De nijs, Anna	17/04/1727
C/05/04	De nijs, Catharine	06/04/1755
F/01/11	Denijs, Frans	10/06/1692
G/13/01	Den nauw, Gerardus	11/07/1785
A/17/05	De noye, Anne-Marie	06/04/1755
A/28/06	Den Pachter, Adrianus	09/07/1786
B/05/02	De Paep, Barbara	29/10/1775
A/19/04	De Partz, Anna Catharina	circa 1757
H/02/04	De Partz, Hyashintus	12/05/1762
J/34/01	De partz, Jakobus Oct.	22/12/1755
J/36/02	De Partz, Joanna Marie	in 1757
J/37/06	De Partz, Josephus Oct.	in 1759
O/01/03	De Partz, Josephus Oct.	in 1759
P/16/05	De Partz, Paulus	13/06/1760
J/40/01	De pelsemaecker, Jacobus	20/03/1763
BEL/06/01	Depelsemaecker, Gracianus	09/10/1836
J/19/03	De pelseneir, Joanna	09/06/1720
A/15/05	De pelsmaecker, Andreas	00/01/1743
P/02/13	De pelsmaker, Pieter	circa 1682
D/01/07	De pessemier, David	24/02/1697
P/11/01	De pessemier, Pascalis	06/01/1741

Het samen plaatsen van de familienamen met de datum van 'incommen' in het 'persoonsnamenregister' laat meteen blijken of bepaalde families mekaar gedurende generaties hebben opgevolgd.

van Sint-Petrus (de Thaboristen) te Geraardsbergen (1634-1845), van de hand van Christ Van Cauwenberge, is een bronnenpublicatie uitgegeven op initiatief van *Gerardimontium*, de Geraardsbergse vereniging voor lokale geschiedenis. Het is tevens het nulnummer van de nieuw opgestarte *Van Cauwenberge-reeks*.

Het boek (met inbegrip van een CD met de digitale en volledig bijgewerkte bron van 242 pagina's) verschijnt binnenkort en zal te verkrijgen zijn via *Gerardimontium*.

Christ VAN CAUWENBERGE
Christ.Vancauwenberge@skynet.be

⁽³²⁾ In de bibliotheek van *Vreugd en Deugd* is het volledig oeuvre (61 titels) van H. Van Peene terug te vinden. Zie: C. VAN CAUWENBERGE, *Catalogus ...*, p. 43-46.

⁽³³⁾ J. COPPENS, *den Dikken ...*, p. 54.